Ayrıca arkada 3 yazı

Siyasi dehası ve tutkulu aşklarıyla 'Yüreği aşan akıl': Abdülhamid

PAZAR KONUŞMALARI

Eyüp Can

Övgünün mahcup, sövgünün küstah ezikliği

Simsiyah gözlerine rağmen bakışlarının flulaşmasını engelleyemiyordu. Ten rengindeki eldiven miydi nabız atışlarıyla hızlanan, nahif ve taze bir el miydi eldivenle canlanan? Kalp atışlarının hızlandığını gizlemeye çalışması, ince kemerli burnunun kısa aralıklarla genişlemesine engel olabilir miydi? Ya da bilebilir miydi zevk–i selimine uygun bir eldivenin, –Belçika Dükü mahdumu– Flora adlı bir dilberin elinden kendisine sunulacağını, kişiliğini ele verecek tutkulu bir aşkın tecelli edeceğini, şehzade oluşunun bu tutkulu aşkı engelleyeceğini ve bütün bu engelleri gözü kara bir aşkın cesaretiyle göğüsleyip, saraydan gizli, Flora ile evleneceğini...

Buğulu bakışlarına rağmen simsiyah gözleriydi onu harekete geçiren. Amcasının ani ölümü, memlekette yaşanan kaos, hiç beklemediği bir anda saltanat tahtına kondurmuştu kendisini. Tahtın mutantan büyüsü müydü başını döndüren, aşkın akılla aşılması mıydı yönünü belirleyen? Elveda bile diyemeden bitirmeli miydi bu gizli evliliği? Yorgun bedeni, hicranlı sayıklamalarla mı yâd etmeliydi bu aşkı? Tercihler hep böyle kesif mi olmalıydı? Tarihçi İsmet Bozdağ ile soğuk bir İstanbul akşamı, Pera Palas Oteli'nde ıslık çalarak rüzgar mı eşlik etmeliydi bu hüzünlü hikayeye? Hayatlarının toplamından bir hikaye bile çıkmayacak olanlar mı hatırlatmalıydı bize hâtıraları? Övgünün mahcup, sövgünün küstah bir eziklik olduğunu hala mı anlayamayacaktık?

Simsiyah gözlerine rağmen bakışlarının flulaşmasını engelleyemiyordu.

Buğulu bakışlarına rağmen simsiyah gözleriydi onu harekete geçiren...

'Ulu Hakan' övgüsü ve 'Kızıl Sultan' sövgüsü arasında siz, "Harem Penceresinden Sultan Abdülhamid" ve "Sultan Abdülhamid'in Hatıra Defteri"ni yayına hazırladınız. Nasıl bir Abdülhamid portresiyle karşılaştınız?

Ben Cumhuriyet çocuğuyum. 1916'da doğdum ama okula başlamam Cumhuriyet döneminde oldu ve birçok insan gibi ben de cumhuriyet tefekkürü ile yetiştirildim. Bütün padişahlara sövmek bizim zamanımızda moda ve ilericilikti.

Peki ya şu anda?

Hala da öyle ya... "Memleketi batıran, koca imparatorluğu yok eden ve kendi sefaları dışında bir şey düşünmeyen insanlar" olarak tanıttılar bize padişahları. Bir avuç insan Anadolu'ya gelip Söğüt kasabasına yerleşecek, oradan üç kıtaya yayılan bir imparatorluk kuracak ve siz bunların topunu birden kötü ilan edecceksiniz. Bu akıl kârı bir iş değil. Geçmişiyle bu kadar sorunlu, tarihine bu kadar ters bakan bir başka millet yoktur. Ve bizler birçok cumhuriyet çocuğu gibi bu zihniyetle yetiştirildik. Tabii buna karşılık Osmanlı'yı savunma psikolojisiyle de olsa ele alan ehl–i insaflar vardı.

Fakat bu durum tarihe etki–tepki, övgü–sövgü prensibiyle bakılmasına sebep olmadı mı?

Doğru ve bunun en uç örneğini de Sultan 2. Abdülhamid'de görüyoruz. Ermeni mekteplerinde kışkırtıcılık yaptığı için ülkeden kovulan Piyer Kiyar'ın nefret dolu "Kızıl Sultan" yakıştırmasını maalesef bu ülkenin çocukları büyük bir gururla kullandılar. Osmanlı'nın torunları olarak dedelerimize bu haksızlığı yaptık. Hem yaşadığı dönemde hem de sonrasında Abdülhamid kadar haksızlığa uğramış bir insan yoktur. Bu haksızlıkları lisenin 11. sınıfında ancak farkedebildim. Ve bize aktarılan tarihin yanlışlarla dolu olduğunu farkettim.

Nasıl farkettiniz?

Anlatılanlar o kadar abartılı, keskin ve tek taraflıydı ki, "Bütün bir tarih kötü olamaz" diyordum. Böylece Osmanlı tarihini araştırmaya başladım. Baktım iki tarih var, biri **Tarih–i Ebu Faruk** (Osmanlı'yı kötüler), diğeri de Cevdet Paşa Tarihi. Birbirinin zıddı. Ben de bu iki zıt arasındaki farkları izleyerek yeni bir tarih tefekkürüne ulaştım. Aslında ben tarih felsefesiyle ilgilenmiyordum fakat bu arada 2. Abdülhamid'in Hatıra Defteri çok ilginç bir şekilde elime düştü...

Nasıl oldu?

Bursa'da bir kitapçı dükkanım vardı 1944'lü yıllarda. Bir gün bir adam geldi, "Kitap alır mısınız?" dedi, benim de pek niyetim yok. Adam, "Almazsanız bunları atacağız" dedi. Ben de "İçlerinde iyileri varsa alır, kötüleri varsa elden çıkarırız getir" dedim. Daha çok askeri kitaplardı. Yıpranmış tozlu bir dosya vardı, tam atacağım şöyle bir baktım küçük bir defter. Merakla açınca, el yazısıyla yazılmış ve 1917–18'de yayınlanmış Abdülhamid'in hatıra defteri olduğunu anladım. Araştırdık ve Vedat Örfi'nin yayınladığı hatıratın aynısı olduğunu anladık. Böylece Abdülhamid hakkında ilk farklı düşünceyi öğrenmiş oluyordum.

Hatıratın orijinalini bulabildiniz mi?

Hatıratın peşinde geçirdiğimiz yıllar, ayrı bir hatırat konusu olacak kadar uzun. Abdülhamid'in hatıratını Almanya'da bir yayıncı dostuna gönderdiği rivayet ediliyordu ama başka da birşey bilmiyorduk. Rahmetli Kemal Ilıcak, "Bunu mutlaka bulmalıyız ben gerekli masrafları göze alıyorum" dedi ve Almanya'da uzun araştırmalar sonunda yayınevi sahibinin oğlunu bulduk. Bu çok önemli emaneti gözyaşları içinde o zattan aldık. Nazi Almanyası'nda herşeylerine el koyulmuş ama bu hatıratı gözleri gibi gizleyip korumuşlar. Kitabın müsveddelerini alıp daha önce bulduğum hatıratla karşılaştırdım, bendeki eksik kısımları tamamlayıp sadeleştirerek yayınladık.

1992'de Tarih ve Toplum dergisinde, Alaeddin Yalçınkaya imzalı bir eleştiri yazısında, "Hatıratın büyük bir kısmı Utarit mecmuasında var, fakat diğer kısmı ancak orijinali gösterilebilirse doğru olabilir" deniliyor. Almanya'dan gözyaşlarıyla getirdiğiniz belirttiğiniz bu çok önemli belgeyi ne yaptınız?

(İsmet Bey derin bir off.. çekiyor). Ben sadeleştirip yayına hazırladım, defterin aslı Kemal Ilıcak'taydı. Kemal Bey defter çok yıpranmış olduğu için bir hattata kendisi için aynısından bir nüsha hazırlamasını istedi. Hattat hazırlamış fakat büyük bir para istemiş. Kemal Beyde vermeyince orijinalini vermemiş.

Hâlâ o adamda mı?

Onda olması lazım. Gerçi geçenlerde Kadir Mısıroğlu'nun "O defter benim elimde" dediğini duydum.

Yani bir Alman'ın, hiç tanımadığı bir ülkenin padişahına (Abdülhamid) duyduğu hayranlıktan dolayı –Nazi Almanyası dönemine rağmen– gözü gibi koruduğu hatırata siz sahip çıkamadınız?

Sadeleştirilmiş halini aynen yayınladık. Nihal Atsız her iki nüshayı da gördü ve hiçbir fark olmadığını belirtti. Orijinalinin Kemal Bey'de olması gerekiyordu ama maalesef sahip çıkılamadı, bu doğru.

Böylesine önemli belgelere bile sahip çıkamayınca, Abdülhamid'i veya topyekün tarihi, övgüyle, sövgü arasında ele alışımızın sebebi de ortaya çıkıyor herhalde...

Bu hatırata nasıl ulaştığımızı anlattım size, böyle bir ortamda tarihi belgelere sahip çıkanı bulmak mümkün mü? Ben 80 yaşına geldim ve bunların peşinde koşacak mecalim de kalmadı. Bu hatırat Sultan Abdülhamid'in nefsi müdafaasıdır. Basit bir hatırat da değildir. Abdülhamid kendisine izafe edilen bütün suçlamalara bu defterde cevap vermiştir. Büyük zorluklarla yazdırıyor bunları Sultan, çünkü kendisine izafe edilen suçlamalarla tarihe gömülmek istemiyor. Fakat cehaletimiz ve geçmişe karşı nankörlüğümüzle onu hala gömmek istiyoruz. Resmi tarih hala Abdülhamid'in Mithat Paşa'nın katili olduğunu iddia eder. Oysa Abdülhamid, amcasının katili olan Mithat Paşa'yı mahkemenin idam kararına rağmen sürgün kararıyla bağışlayacak kadar merhamet sahibi bir padişahtır. Bir insan olarak amcasının katiline bile merhamet duyuyor. Mithat Paşa Osmanlı'yı İngilizler'in dümen suyuna sokarak Rusya ile savaşa sokuyor, bu savaşa şiddetle karşı olan Abdülhamid, Osmanlı–Rus Savaşı'nın sorumlusu ilan ediliyor. Ülkenin elden gittiğini, ordunun ikiye bölündüğünü görüp yetkiyi eline alınca da müstebit ilan ediliyor. Kendisini bir kaşık suda boğacak ve ülkeyi İngilizler'in dümen suyuna sokacak bir çok İttihatçı'yı memleketin hayrı için maaşa bağlayarak istediği yeri de seçmesine müsaade ederek, sürgüne gönderiyor. Bütün bunlara karşılık hâlâ resmi tarih "Kızıl Sultan" yakıştırmasıyla anlatıyor. Bir grup zavallı, kim adına hareket ettiklerini bile bilmekten aciz cahil, "Kahrolsun emperyalizm!" diyerek Abdülhamid'in posterine saldırıyor. Ben bu yaşıma geldim, inanın hâlâ aklım almıyor.

Fotoğraflar: Muhammet Öztürk

Yakın tarih çalışmalarıyla tanınan İsmet Bozdağ "Bana öğretilen tarih gerçekle tamamen zıttı" diyor

Tarih, kuru bir kronoloji değil, aşklar, öfkeler, sevinç ve üzüntülerle doludur. Bunların hepsini kuşatan bakış açısı tarihi tahlil edebilir.

Aklımızın daha iyi alabilmesi için ben yine ilk sorumu yineleyeceğim. Hatıratlar insanları en çıplak halleriyle sunarlar. Abdülhamid'in hatıratının peşinde yıllarca koşmuş bir tarihçi olarak en çıplak haliyle nasıl bir Abdülhamid portresiyle karşılaştınız?

Bana öğretilenlerin ve benim de başlangıçta inandığımın tamamen zıddı. Bir kere gaddar, zalim, kıskanç, vehimli, kötü, memleketi satan bir Abülhamid portresiydi çizilen. Oysa çürüyen bir imparatorluğu 33 sene muhafaza etmiş ve son derece ilginç kararlarla büyük gelecek hazırlamış siyasi bir deha ile karşı karşıyaydım. Devlet adamı günü kurtaran değil, devleti geleceğe hazırlayan adamdır.

Abdülhamid Osmanlı'yı en kötü şartlara rağmen geleceğe hazırlıyordu. Bakın amcası döneminde büyük bir donanma kuruluyor ama Abdülhamid Avrupa devletlerinin düşmanlığını çekmemek için donanmayı tersanede bekletiyor. Ayrıca donanmanın kaptanları da yabancı. Balkanlar, Ortadoğu, Asya ve Avrupa arasında müthiş bir denge kuruyor. Almanya ile iyi geçinip İngilizler'i ittifaka zorluyor. Ve savaştan ısrarla kaçınıyor. Çünkü o dönemde yapılacak bir savaş bütün Avrupa'nın birlik olup Osmanlı'yı yok etmesi anlamına gelir bunu çok iyi biliyor ve hep Avrupa'nın kendi içinde bir ihtilaf yaşamasını bekliyor ve bunun için gerekli altyapıyı hazırlıyor. Ve hep 'Almanya giderek büyüyor, çok yakında İngiltere ve Fransa bunu hazmedemeyecek ve aralarında bir savaş patlak verecek' diyor. İşte o zaman Osmanlı'nın bu ihtilaftan yararlanarak dış politikada güçlü bir konuma geleceğini söylüyor. Söylediği an geliyor ve bütün tespitleri bir bir gerçekleşiyor ama ne yazık ki o ana kadar tahttan indirilmiş oluyor. Yani Abülhamid sadece devleti 33 sene idare eden bir adam değil, imparatorluğa parlak bir gelecek hazırlayan fakat tam çalışmalarının meyvesini alacağı zaman tahttan indirilen biri. Kendisinin de en büyük kahrı bu. Duası var; 'Allahım, eğer memleketimin parçalanması mukadderse beni bu acıyla karşılaştırma canımı al' diye ağlayarak dua ediyor...

Abdülhamid'i en çok istibdad ile eleştiriyorlar...

Abdülhamid kendisini Osmanlı'nın bekasına adamış dahi bir padişahtı. Birçok Batılı devlet adamının, Alman Prensi'nin 'Ben siyaseti Abdülhamid'den öğrendim' dediği padişah. Aşkla dolu güçlü bir imanı var ve devletine adeta aşık. Ama bu aşk akıllı bir aşk. Gündelik hayatında bütün kaynaklar onun ne kadar merhametli olduğunu yazar. Mithat Paşa'ya karşı tavrını az önce anlattım bu şekilde yüzlerce olay var. Ama devletin parçalanmak istendiğini de çok açık görüyor. Abdülhamid'e müstebid denildi farzedelim, bu onun yaşadığı dönemi tahlile yeter mi? Mesela iki doktoru kendisini zehirliyor ölümden dönüyor ve bu olay sarayda anlaşılıyor. Saray halkı padişahı öldürmeye yeltenen bu iki doktorun hemen cezalandırılmasını istiyor. Canan Kadınefendi ile bir konuşması var; 'Nona sen beni Yavuz Sultan Selim mi zannediyorsun? Devlet artık o güçte değil' diyor ve kendisini öldürmeye teşebbüs eden doktorları maaşlarını vererek sürgüne gönderiyor. Yani Abdülhamid bütün davranışlarında devleti düşünerek hareket ediyor.

Abülhamid hakkındaki spekülasyonların asıl sebebi kişiliğinden çok yaşadığı dönemden mi kaynaklanıyor?

Aslında Osmanlı İmparatorluğu'nu yok etmek isteyenler padişahı tüketmek istiyorlar. Yani güçlü kişiliğine ve siyasi dehasına tahammül edemiyorlar. Yaşadığı dönemin karmaşıklığı da çok önemli etken. Mesela Abdülhamid müdafaayı değil taarruzu seven ve ordunun karakterinin buna uygun olduğunu bilen bir padişah.

Fakat Osmanlı–Rus Savaşı'nda müdafaa taktiği uygulanıyor...

Kendisi istemiyor bunu ama müsaade etmiyorlar. Meclis'in kapatılmasının sebebi de budur.

Hatıratında en büyük hatalarından biri olarak kendisi de aktarıyor bu durumu...

Çünkü hakperest bir insan. 'Dönemin paşalarının hatası ama madem sultan benim, bu işin faturası da bana aittir' diyebiliyor. Ve Yunan savaşında taarruz uyguluyor, sonuçta büyük başarı elde ediliyor. Dönemin paşaları bile hayret ediyorlar askeri ve siyasi dehasına. O dönemin en büyük talihsizliği meselelerin çok fazla kişisel menfaatlerle değerlendirilmesinde. Bazan da saflık giriyor devreye. Namık Kemal'i çok seviyor Abdülhamid, fakat bakıyor İttihatçılar kendisine zarar verecek, maaşını vererek sürgüne gönderiyor. Yani bu kadar ince düşünebiliyor. Abdülhamid'in ince düşünebilmesinin ve siyasi dehasının sebebi bana kalırsa annesi ve babasının veremden ölmeleridir. Bu sübjektif bir düşünce ama verem dehayı hazırlar. Bütün büyük dehaların altında verem veya benzeri hastalıklar vardır. Bana öyle geliyor ki, bu anne ve babadaki verem hastalığı, onları yitirmesine sebep oluyor ve erken yaşta, yalnızlığın sonucunda olgunlaşıyor. Perestu Sultan büyütüyor.

Nasıl bir kişiliği var Abdülhamid'in?

O çocukluğundan itibaren aklıyla yaşamasını öğrenmiş. Yürekli ama aklını yüreğinden fazla kullanan, yüreğini aşan bir aklı var. Akıl hakimiyetini bu iki hasta insandan almasına bağlıyorum. Böyle mahsun bir insanın kendi kendisine yaşama cehdi insanı çabuk olgunlaştırır. Bu acılarla olgunlaşmış Abülhamid ve ömrünün sonuna kadar bu vasfını muhafaza etmiş. Buna rağmen çok da duygusal bir insan.

Akıl hakimiyetine rağmen sırılsıklam aşık olmaktan da geri durmuyor mu?

Durur mu? Kendi çapında çapkın bir sultan Abdülhamid. Özellikle şehzadeliği döneminde çok masum ve tutkulu aşkları var. Flora ile aşkı çok enteresandır mesela. Beyoğlu'nda yeni açılan bir mağazaya giriyor bir eldiven almak için fakat tezgahtarın gösterdiği hiçbir eldiveni beğenmiyor. Bu arada arkadan dükkanın sahibi olduğu anlaşılan çok sade ve çok güzel bir bayan olan Flora çıkıyor ve alt çekmeceden bir eldiven çıkararak böyle bir şey miydi aradığınız? diyor. Tabii Abdülhamid hem aradığı eldiveni buluyor hem de orada Flora'ya aşık oluyor. Daha sonra bu ziyaretler artıyor ve Flora'yı tanıyor. Flora da sıradan bir bayan değil. Belçika Kralı'nın kuzeni ve kral kendisiyle zorla da olsa evlenmek istediği için kaçıp İstanbul'a yerleşen soylu biri. Bu aşk çok alevleniyor, Abdülhamid, Flora ile evlenmek istiyor ama şehzadelerin evlenme yasağı henüz kalkmadığı için işler karışıyor. Abdülhamid de saraydan bir kaç kişinin dışında gizli tutarak Flora ile evleniyor. Böyle bir işe girişmesi onun duygusal cesaretini gösterir ama o zaman sultan olabileceğini pek düşünmüyor. Amcası çok ani ölünce birden kendisini sultanlıkla başbaşa buluyor. İşte tam bu noktada Abdülhamid'in kişiliğini ele veren asıl özellik ortaya çıkıyor. Çünkü bu gizli evliliğin sultan olması durumunda çok yanlış anlamaya sebep olacağını bildiği için sultan olduğu hafta Flora'dan boşanıyor. Çok trajiktir, hem Flora hem de Abdülhamid büyük bir hüzünle ayrılıyorlar. Yani tutkulu aşkını devlete olan aşkına tercih ediyor Abdülhamid. Çok uzun yıllar sonra zehirlendiğinde Flora'yı sayıklıyor ve Flora bulunup hasta yatağına getiriliyor. İkinci görüşmeleri de bu oluyor. Yani aşklarını kalplerine gömüyorlar.

Abdülhamid sadece devleti 33 sene idare eden değil, imparatorluğa parlak bir gelecek hazırlayan padişahtır

Yani siyasi dehasıyla aşkları arasında bir ilişki mi var?

İnce ruhlu, sevmesini bilen bir adam. Fakat devlet sevgisini, millet sevgisini herşeyin üzerine koyabiliyor. Güzel evliilikleri de var. Bir gün Valide Sultan, Perestü Valide odasında bir arkadaşının kızı olan Fatma Pesent Hanım'a piyano çaldırıyor. Saray adabını öğrensin diye bir müddet yanına aldığı Pesent, Perestü Valide'ye hizmet ediyor. Çok güzel ve kültürlü bir kız. Abdülhamid piyanodan yükselen sesi duyunca hoşuna gidiyor ve Valide Sultan'ın odasına gidiyor. Tabii valide Pesent'i hemen içeri alıyor kapının çalındığını duyunca. Oğlu Abdülhamid'in kızı görüp gönlünü kaptırmasını istemiyor. Ve Abdülhamid 'Kimdi size piyano çalan?' deyince 'Kim o mu? Zavallı şaşının biri. Yanıma aldım acıdığım için' diyor. Tabii Abdülhamid pek inanmıyor ama peki deyip çıkıyor. Pesent ertesi gün Valide Sultan'a şerbet götürmek için çıkarken kapıda sultana çarpmasın mı? Bütün şerbet sultanın üzerine dökülüyor. Çok teleşlanıyor fakat sultan, 'Şerbet de sizin kadar tatlıdır herhalde' diyerek latife yapıyor ve Pesent'i rahatlatarak odasına gidiyor. Bu arada da Pesent'in gerçekten tatlı, güzel bir hatun olduğunu görüyor. Annesinin itirazına rağmen Pesent ile aralarında çok seviyeli, hatta entelektüel ve duygusal bir ilişki oluyor ve evleniyorlar. Fatma Pesent Hanım uzun yıllar Abdülhamid'in çalışma odasına giren ve ona katibelik yapan tek kadındır.

Bu anlattıklarınızdan sonra, övgü ve sövgüye dönük tarih anlayışının tarihi yaşanmış bir hikayeler bütünü olmaktan çıkarıp, ruhsuz, hayatsız bir kronolojiye dönüştürmemizden kaynaklandığını düşünüyorum, ne dersiniz?

Kesinlikle haklısın. Tarih kuru bir kronoloji değildir. Aşklar, öfkeler, sevinçler, üzüntülerle doludur. Osmanlı tarihi çok büyük bir medeniyetin tarihidir. İslam medeniyetini anlamayan birinin Osmanlı'yı anlaması mümkün değil. Hele haremi, sarayı anlaması hiç mümkün değil. Çünkü saray bir irfan, kültür ocağı. Ama aynı zamanda, hasetlere, kıskançlıklara, rekabete, acılara hem de çok trajik acılara sahne olan bir mekan. Çünkü insanın olduğu yerde bunlar vardır. Koskoca Osmanlı sarayında olmaz mı? Eğer biz bu gözle Osmanlı'ya ve tarihe yeniden bakabilirsek doğru bir tarih tefekkürüne ulaşabiliriz. Överek veya söverek değil. Osmanlı döneminde açılan en çok mektep –ki Batılı anlamda mekteplerdir bunlar– Abdülhamid dönemindedir. Yıldız'da biri yazlık biri kışlık iki tiyatro var. Ve sultan saray erkanı ile ailece gidip burada opera izliyor. Aida, Carmen, Faust... Batı'dan en çok çeviri hem de çok esaslı kitaplar Abdülhamid döneminde yapılmıştır. Bizzat sultanın emri ile. Bir cariye Abdülhamid'in ikinci oğlu Abdülkadir Efendi'ye bir aşk şiiri yazıyor. Çok güzel keman çalan Abdülkadir Efendi'ye yazdığı ve "Beni al ağuşuna keman diye" başlayan şiir, Abdülhamid'in eline geçince 'Çok kabiliyetli bir kızcağız bu, kendisine özel hocalar tutulsun ve eğitim alsın' diyor. Ve bir köşk hediye ediyor. Beni al ağuşuna keman diye... Sarayda duygular ve zihinler bu kadar ince işliyor, eğer bu incelikle yaklaşmazsak Osmanlı'dan hiçbir şey anlayamayız. Kabalaşmış zihinler ve ruhlar bir şey anlamaz Osmanlıdan.

Siz bu hikayeleri nereden buldunuz?

Dünyada hiçbir sarayın harem hayatına ait yazılmış notlar yoktur. Bir tek istisna Romanya kraliçesinin saray notlarıdır. Halbuki bizde Fatih'ten bu yana kadınefendiler olup biteni yazmışlar. İkinci Mahmut'a kadar bu devam ediyor. İkinci Mahmut bunu yasaklıyor ve yazılanları da yakıyor. İşte bu yakılanların arasından bir avuç kurtarılıyor. O hatıralar İsviçre'de bir bankada kilitlidir. Hanedanı sürerken memleketten bütün bir hatıraları, geçmiş hafızamızı da sildiğimizin farkında değiliz tabii. Buradan ayrılırken bu notları Abdülkadir Efendi alıyor ve götürüyor Macaristan'a. Onları burada kaleme alıyor. Kaleme alırken bunları romense ederek yazıyor. Asıl belgeleri de kasasında muhafaza ediyor. Fakat şu anda hangi bankada olduğu bilinmiyor. Benim eşim Abdülhamid'in torunu olduğu için o vasıtayla bir kısım defterler elime geçti.

Eşiniz, Abdülkadir Efendinin kızı mı?

Hayır, Abdülkadir Efendi'nin oğlunun kızı. Macaristan'da doğmuş, daha sonra buraya gelmiş. Yani tesadüflerle elimize geçti. Artık Türkiye'de doğru dürüst bir Osmanlı ve Cumhuriyet tarihinin yazılması gerekiyor. Tarihimizi doğru bilmeden kendimizi bilmemiz mümkün değil.

Teşekkürler İsmet Bey...

Ben teşekkür ediyorum. Dilerim bir faydası olmuştur...